

Researches on Multidisciplinary Approaches

Multidiscipliner Akademik Yaklaşım Araştırmaları 2023, 3(1): 35-49

Yayına Geliş Tarihi / Article Arrival Date

.....2022

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date

.....2022

Balıkesir Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından El Sanatlarının Kırsal Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi¹

Özgün Araştırma Makalesi

Sultan Ebru Ekici / Doktora Öğrencisi

Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi, ebru.77@hotmail.com

Cevdet Avcıkurt / Prof. Dr.

Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, avcıkurt@balikesir.edu.tr

Özet

Somut Olmayan Kültürel Miras alanlarından olan el sanatları geleneği, kırsal alanların kültürlerini yansıtan en önemli unsurlardan birisidir. Günümüzde Balıkesir’de envantere kayıtlı olarak el sanatlarından Yağcıbedir halısı, keçe dokuma, zili/sili dokuma, Gönen iğne oyası ve şayak-aba dokuma yapılmaktadır. Kırsal alanlarda yapılan bu el sanatları ürünlerinin hammadde ve pazarlama sorunları gelecek nesillere aktarımına engel olmaktadır. Bu durum kültürün aktarımını bitirmekle birlikte kırsal alanda gelirlerin düşmesine ve şehirlere göç edilmesine neden de olmaktadır. Kırsal turizm, kırsal alanların kalkınmasında önemli bir araçtır. Kırsal turizmin bileşenlerinden kırsal yaşamın önde gelen bir ögesi olan el sanatları, kırsal turizmin gelişmesinde büyük pay sahibidir. Kırsal turizm için potansiyeli yüksek olan Balıkesir kırsalında nitel olarak yapılan çalışmada, gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılmış, alan araştırmalarında el sanatı üreticileri ve kırsal alanda yaşayan yerel halktan veri toplanmıştır. Çalışmada, Balıkesir kültür mirasının unsurlarından olan el sanatları ürünlerinin önemi ve yarattığı kırsal turizm potansiyeli ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahatar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras, El Sanatları, Balıkesir, Kırsal Turizm.

Jel Kodu: Z1

Evaluation of Handicrafts, the Intangible Cultural Heritage Elements of Balıkesir, within the Scope of Rural Tourism

Abstract

The tradition of handicrafts, which is one of the Intangible Cultural Heritage areas, is one of the most important elements that reflect the cultures of rural areas. Today, Yagcibedir carpet, felt weaving, zili/sili weaving, Gonen needlework and şayak-aba weaving are made as registered in the inventory in Balıkesir. Raw materials and marketing problems of these handicraft products made in rural areas prevent the transfer of them to future generations. While this situation ends the transfer of culture, it causes a decrease in incomes in rural areas and migration to cities. Rural tourism is an important tool in the development of rural areas. Handicrafts, one of the components of rural tourism, which is a leading element of rural life, has a great share in the development of rural tourism. In the qualitative study conducted in Balıkesir countryside, which has a high potential for rural tourism, observation and interview methods were used, and data were collected from handicraft producers and local people

¹ Bu çalışma, IV. Uluslararası Turizm Ve Kültürel Miras Kongresi 16-20 Kasım, Bodrum’da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

living in rural areas. In the study, the importance of handicraft products, the elements of Balıkesir cultural heritage, and the rural tourism potential it creates were revealed.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, Handicrafts, Balıkesir, Rural Tourism.

Jel Codes: Z1

Giriş

Somut olmayan kültürel miras, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)'nun kültürel miras ile ilgili çalışmaları sonucunda ortaya çıkan ve 2003 yılında "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" ile dünyaya yayılan bir terimdir (Oğuz, 2013:5). Bu sözleşmeyle, tüm kültürlerin insanlığın ortak mirası olması nedeniyle önemli olduğu, belgelenmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekliliği vurgusu yapılmaktadır (Oğuz, 2007:5).

Somut olmayan kültürel miras tanımı: "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar" şeklindedir (ich.unesco.org).

Somut olmayan kültürel miras, bireylerin, toplulukların, grupların kültürel kimliğinin bir simgesi ve o grubun kimliğinin inşasında ana etkidir. Bu yüzden toplumların var olabilmeleri için bu mirasın gelecek nesillere taşınması gerekmektedir (Blake, 2000:84).

Somut olmayan kültürel miras beş alana ayrılmıştır: Sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneği (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013:15).

Somut olmayan kültürel miras alanlarından olan el sanatları geleneği, sadece günlük kullanılan giysi, mutfak eşyası veya yer yaygısı olmayıp aynı zamanda hammaddesi, üretim şekli, motifleri ile yapıldığı yerin kültürünü yansıtmaya özelliğinden dolayı önemli bir gelenek aktarımını ifade etmektedir (Öztürk, 201:67). Anadolu zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Anadolu'nun her yerinde el sanatları geleneği bu mirasın bir parçasını simgelemektedir. El sanatlarında önemli bir yer tutan dokumalarda kullanılan her motifin bir adı ve anlamı vardır. Bunun nedeni el sanatlarının sadece maddi bir unsur olmaması gelenek görenek boyutuyla da önemli bir somut olmayan kültürel miras olmasıdır (Deniz, 2010:54).

El sanatlarının yapımında ve devamında kırsal alan önem taşımaktadır. Çünkü el sanatları kırsal alanda kırsalda yaşayan yerel halkın günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yapılmaktadır. Ayrıca el sanatlarının tarımla doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. El sanatlarının hammaddesi tarım ve hayvancılıkla ilişkilidir (Arlı, 1990:48). Örneğin kilim yapımında kullanılan yün beslenen hayvanlardan elde edilmekte, eğirmesinde, çözügünde, dokuma tezgahında o alandaki ağaçlardan yararlanılarak yapılan aletler kullanılmakta, boyanmasında da yine kırsal alandaki bitkilerden yararlanılmaktadır.

Sanayi Devrimiyle başlayan süreçte ortaya çıkan yeni ekonomik model ile kırsal alan değersizleştirilerek kentlere göç artmış, nüfus kentsel alanlarda yoğunlaşmıştır. Tarım sanayileştirilmiş ve geleneksel sosyo-kültürel yapı değerler önemsizleşmeye başlamıştır (Shenjng & Yongsheng, 2022:42). Kırsal alanlarda yapılan el sanatlarının azalmasında sanayinin ve teknolojinin ilerlemesi ve bu göçler etkili olmuştur. Kırsal alandan kentlere yapılan göçler

toplumda ekonomik ve sosyal değişimlere de yol açmıştır (Güreşçi, 2009:53). El sanatları geleneği de bu değişimlerden etkilenerek yozlaşmış veya oldukça azalarak son örnekleri kalmıştır.

Günümüzde ise dünyada yaşanan değişim ve gelişmeler kentsel yaşamdan uzaklaşmaya, kırsal alanlara insanları yönlendirmektedir. İhtiyaçların giderek artması ve bu ihtiyaçlar karşısında kaynakların yetersiz kalması “sürdürülebilirlik” kavramının bu dönemde önem kazanmasına neden olmuştur (Şen ve diğ., 2018:3).

Günümüzde dünyanın en hızlı büyüyen endüstrilerinden biri olan turizm endüstrisinde de sürdürülebilirlik önem kazanmıştır. Turizm, fiziksel çevrede doğal kaynakları, sosyal olarak tüketim kalıplarını ve ekonomik olarak da gelir düzeylerini oldukça etkilemektedir (Kostić & Jovanović-Tončev, 2014:723). “Sürdürülebilir turizm”de çevre ve yerel halk çok önemli iki faktördür. Alternatif turizm çeşitleri bu iki faktör üzerine kurulmuştur. Alternatif turizm, ekoturizm, agro turizm, çiftlik turizmi, kültür turizmi, kırsal turizm gibi bir dizi turizm türünü kapsayan genel bir terim olmuştur (Triarchi & Karamanis, 2017:44). Kırsal alanda yapılan ve kırsal kültürü içine alan kırsal turizm, kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır (Soykan,1999: 67). Kültürel mirasın hem ekonomik hem de geleneksel boyutunu el sanatları taşımaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Kırsal Turizm ve El Sanatları

Kırsal turizm, kırsal alanda yapılan, dinlenme veya o alana ait etkinliklere katılma, izleme fırsatı veren ve turistin alandaki kültürle etkileşimini sağlayan bir turizm türüdür (Soykan, 2000:21). Değişen ve gelişen turist eğilimleri sonucunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler doğal ve kültürel zenginliklerini yeni arayışlar içinde olan turistleri çekmede kullanmaktadırlar. Ülkeler kırsal alanlarındaki nüfuslarının ve ekonomik faaliyetlerinin azalması sonucu bu alanların ekonomik ve sosyal yenilenmesine ihtiyacı karşısında da bu alanların kalkınmasında turizm bir yol olarak kullanmışlardır (Briedenhann & Wickens, 2004: 71-72). Kırsal alanlar sadece kırsal turizmin değil ekoturizm, yeşil turizm, mağara turizmi, yayla turizmi, dağ turizmi gibi birçok turizm çeşidinin yapıldığı yerler olarak seçilmektedir (Kiper, 2006:21-22).

Kırsal alandaki yaşam kültürü kırsal turizmin de kaynağını oluşturmaktadır. Bu alanlarda turistik faaliyetlerin geliştirilmesi yerel halk üzerinde olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Olumlu sonuçların başında istihdamın sağlanması, kültürel mirasın korunması ve yaşam kalitesinin iyileşmesidir. Olumsuz sonuçların başında ise kaynakların doğru kullanılmaması ve değerlerin yozlaşması gelmektedir (An & Alarcón, 2020:2).

Kırsal alanlarda yapılabilecek ve özellikle el sanatları geleneğinin devamına katkı sağlayabilecek turizm çeşidi olarak kırsal turizmden söz etmek mümkündür. Kırsal turizm merkezinde kırsal turizm topluluğunun yer aldığı birçok unsuru içermektedir. Kırsal turizm, bir bölgenin sunduğu kırsal alanda yapılan o yerdeki mirası ve kültürü, kırsal yaşamı ve kırsal alanda yapılabilecek faaliyetleri içine alan bir turizm türüdür (Nulty, 2004; Çeken ve diğ., 2007). Kırsal turizm, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için kırsal alanların kalkınmasında bir yol olarak kullanılmaktadır (Ayhan ve diğ. ,2020:1).

Bunun yanında kırsal turizm, kırsal üretkenliği canlandırmakta, kent ile kırsal alan arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmakta, sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamaktadır (Rosalina ve diğ. , 2021:134). Kırsal turizmin gelişimi, ziyaretçileri turizme katılmaya motive eden doğal, kültürel

ve tarihi kaynakların kullanımına dayanmaktadır. Kırsal turizmle post modern ziyaretçiler, kırsal alanların kaynaklar ile özgün ve benzersiz deneyim kazanmaktadırlar (Jarábková & Hamada, 2012:8).

Tablo 1: Kırsal Turizm Kavramı

KIRSAL TURİZM TOPLULUĞU			
KIRSAL ALAN	KIRSAL MİRAS	KIRSAL YAŞAM	KIRSAL FAALİYETLER
Dağlar, Göller, Orman, Nehir	Geleneksel Mimari Endüstriyel Miras Tarih öncesi Kaleler Köy	El Sanatları Yerel Etkinlikler Ülke Yemekleri Kırsal Bölge Turizmi Geleneksel Müzik	Bisiklet Sürmek Balıkçılık, Yürüyüş Su Sporları

Kaynakça: (Nulty, 2004).

Kırsal turizmi oluşturan bileşenlerin hepsi ayrı bir önem taşımaktadır. Kırsal turizm için birbirinden ayrı unsurlar olarak ifade edilse de tüm unsurlar birbirini tamamlayan bir yapı göstermektedirler. Kırsal yaşam içerisinde yer alan el sanatları geleneksel yemekler, geleneksel müzik kırsal kültürün taşıyıcısı işlevi görmektedirler (Şekil 1).

Kırsal yaşam içerisinde yer alan el sanatları kültürel mirasın bir parçasıdır. Kırsal alanda yaşamının verdiği gereksinimlerden doğmuştur. Kırsaldaki ihtiyaçları gidermek için yapılırken o kültürü yansıtan ürünler olmuşlardır. Kırsal alandaki temel ekonomik faaliyet olan tarımın yanında el sanatları kırsal yaşam içerisinde başta kadınlar olmak üzere el sanatı üreticilerinin geçim kaynağı olmaktadır.

Balıkesir'in Turizm Potansiyeli

Balıkesir İlinin hem Ege Denizine hem de Marmara Denizine kıyısı olan bir ildir. Geniş bir coğrafi alana sahip olan ilde doğu ucuyla, batı ucu arasında 210 km., kuzey ucuyla güney ucu arasında 175 km. mesafe bulunmaktadır. Marmara Denizi'nde bulunan Marmara Adaları ile Ege Denizi'nde bulunan Ayvalık Adaları ile Türkiye'de en çok adaya sahip olma özelliği taşımaktadır (Susan, 2016: 62).

Turizm kaynaklarına bakıldığında Edremit Körfezi, Ayvalık ve Erdek deniz turizminde ön plana çıkmışlardır. İlde bulunan birçok milli park ve doğal sit alanları alternatif turizm türleri için uygundur. Ayvalık sualtı florası ve faunasından dolayı sualtı sporlarında önemli bir merkezdir. Ayvalık'taki kırmızı mercanlar sualtı zenginliklerinin en dikkat çekenidir (İdarecinin Sesi, 2021:104). Kaz Dağı Milli Parkı ekosistemin zenginliğinden dolayı önemli bir eko turizm destinasyonudur. Alaçam Dağları (Dursunbey) ve Kapıdağ Yarımadası da ekoturizm potansiyeli taşımaktadır (Dinç ve diğ., 2018).

Balıkesir de birçok antik kenti günümüzde bulmak mümkündür. Balıkesir'de antik dönemden Daskyleion Antik Kenti, Antandros Antik Kenti, Kyzikos Antik Kenti, Adramytteion Antik Kenti, Prokonnessos Antik Kenti en bilinenleri olmak üzere toplam onbeş antik kent bulunmaktadır (balikesir.gov.tr).

2021 yılında Avrupa Konseyi tarafından rotanın tescili yapılan Türkiye'nin ilk Avrupa Kültürü Rotası Aeneas Rotası, Türkiye'den başlayıp beş ülkeyi kapsamaktadır. Balıkesir'in Edremit İlçesi'nde bulunan Antandros'tan başlayan ve İtalya'nın Lazio kıyılarına kadar giden rota evrensel değerleri içermektedir.

Kültür Rotası sertifikası, dünyadaki kültür turizm hareketlerinde önem taşımaktadır. Bu nedenle rotanın, Balıkesir ilinin uluslararası alanda tanınmasına katkı sağlaması beklenmektedir (edremit.bel.tr).

Balıkesir termal kaynaklar bakımından oldukça zengindir. İlin termal suyu fiziksel ve kimyasal bileşimleri açısından değer taşımaktadır. İlin birçok yerinde bulunan termal tesislerde ortalama 7400 yatak kapasitesi ile hizmet verilmektedir. “Avrupa Komisyonu’na yapılan Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Projesi kapsamında 2019 yılında “Sağlık ve Esenlik Turizmi” teması ile Balıkesir ulusal destinasyon olarak belirlenmiştir. Bu projenin amacı; “Avrupa turist destinasyonlarının ortak/farklı özelliklerine ve değerlerine dikkat çekmek, turizmin sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğini sağlayarak ekonomik gelişmeyi teşvik etmek” şeklindedir(eden.ktb.gov.tr).

Bandırma İlçesi’nde bulunan Manyas Gölü Kuş Cenneti Milli Parkı’na göç sırasında 239 kuş türü uğramaktadır. Milli park uluslararası düzeyde olup kuş gözlemciliği ve foto safari açısından önem taşımaktadır (kulturportali.gov.tr).

Balıkesir zengin mutfak kültürüne sahip bir ildir. Balıkesir de tarım ve hayvancılık gelişmiş olup kentin gastronomi değerlerini tanıtmak için birçok festival yapılmaktadır. Bigadiç Et ve Süt Festivali, Uluslararası Ayvalık Zeytin Hasat Festivali, Burhaniye Uluslararası Zeytin ve Zeytinyağı Festivali, Balıkesir Uluslararası Kahvaltı Festivali gibi başlıca etkinliklerle gastronomi turizmini ön plana çıkarmak için çalışılmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, Balıkesir Somut Olmayan Kültürel Miras Envanterinde yer alan geleneksel el sanatları ürünlerinin kırsal turizm potansiyelini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veriler, gözlem ve yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında bu unsurların yapıldığı kırsal alanlar tespit edilmiş ve alan araştırmaları yapılmıştır. Yağcıbedir halılarının dokunduğu Yağcıbedir Yörüklerinin yaşadığı Sındırgı- Merkez, Eğridere, Eşmedere ve Karakaya Köylerinden, keçe yapımı için Balıkesir-Merkez’den, zili-sili yapımı için Kepsut-Dedekası Köyü’nden, Gönen iğne oyası için Gönen-Merkez’den ve şayak-aba dokuma için de Merkez-Turplu Köyü’nden veriler toplanmıştır. Araştırmanın önemli sınırlılığı geleneksel el sanatı üreticilerinin azlığı ve ulaşmadaki zorluktur. Çoğu sanatın son temsilcileridir ve belirli bir yaş üzerinde olanlar büyük şehirlere göç etmişlerdir. Kırsal alanda yaşamaya devam edenlerle görüşülmüştür.

Alan araştırmalarında yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak her el sanatı kaynak kişisiyle 20-40 dakikalık görüşme yapılmıştır. Alan araştırmasının sonunda konuyla ilgili sözlü ve görsel materyal elde edilmiştir.

Bulgular ve Yorumlanması

Görüşme Yapılan Kişilerin Demografik Bilgileri

Tablo 2’de alan araştırmalarında görüşülen kaynak kişilerin demografik bilgileri verilmiştir.

Tablo 2: Kaynak Kişilerin Demografik Bilgileri

Kaynak Kişi Numarası	Cinsiyet	Doğum Tarihi	Doğum Yeri	Öğrenim Durumu	Mesleği
KK1	Erkek	1964	Eğridere-Sındırgı	İlkokul	Emekli
KK2	Kadın	1940	Sındırgı	Yok	Ev hanımı
KK3	Kadın	1980	Sındırgı	İlkokul	Özel sektörde
KK4	Erkek	1964	Eğridere-Sındırgı	Lise	Emekli
KK5	Erkek	1973	Sındırgı	Yüksekokul	Özel sektörde
KK6	Erkek	1967	Şahinkaya-Sındırgı	İlkokul	Emekli
KK7	Kadın	1954	Turplu Köyü-Merkez	İlkokul	Ev hanımı
KK8	Kadın	1942	Turplu Köyü-Merkez	İlkokul	Ev hanımı
KK9	Erkek	1962	Turplu Köyü-Merkez	Ortaokul	Emekli.
KK10	Erkek	1954	Turplu Köyü-Merkez	İlkokul	Emekli.
KK11	Erkek	1955	Turplu Köyü-Merkez	Ortaokul	Terzi
KK12	Kadın	1960	Sofratlar-Kepsut	İlkokul	Ev hanımı
KK13	Kadın	1974	Dedekâş- Kepsut	İlkokul	Ev hanımı
KK14	Kadın	1962	Sofratlar-Kepsut	İlkokul	Ev hanımı
KK15	Erkek	1956	Balıkesir	İlkokul	Keçeci
KK16	Erkek	1945	Sarıbeyler-Savaştepe	Okur yazar	Çiftçi-Keçeci
KK17	Erkek	1937	Sarıbeyler-Savaştepe	İlkokul	Çiftçi-Keçeci
KK18	Erkek	1940	Susurluk	Ortaokul	Emekli-keçeci
KK19	Erkek	1954	Balya	İlkokul	Keçeci
KK20	Kadın	1962	Gönen	Ortaokul	Ev hanımı
KK21	Kadın	1957	Gönen	İlkokul	Ev hanımı

Somut olmayan kültürel miras envanterinde yer alan unsurlarla ilgili bilgi aldığımız kaynak kişilerin 12’si erkek, 9’u kadındır. Yaş aralığı 42 ile 85 arasındadır. El sanatları üreticisi 14 kişi, el sanatı dokumalarını diken terzi 1 kişi, el sanatları üretimi ve geçmişi ile ilgili genel bilgilerin alındığı 6 kişi, toplamda 21 kişi ile görüşme yapılmıştır. Tüm kaynak kişilerimiz Balıkesir doğumludur. Öğrenim durumlarında çoğunluk ilkokul mezunudur.

Görüşme Yapılan Kişilerin El Sanatı Üreticiliğine İlişkin Bilgileri

Kaynak kişilerin el sanatı üreticiliği ile ilgili bilgileri Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 2: Kaynak Kişilerin El Sanatı Üreticiliğine İlişkin Bilgileri

Kaynak Kişi Numarası	El Sanatı	Kaç yıldır yapıyor?	Kimden Öğrendi?	Mesleği mi?	Çırağı var mı?
KK1	Halı dokuma	-	-	-	-
KK2	Halı dokuma	52	Aileden	Evet	Var ama yapmıyor
KK3	Halı dokuma	30	Aileden	Hayır	Yok
KK4	Halı dokuma	-	-	-	-
KK5	Halı dokuma	-	-	Evet	Kök boyama ve satış yapıyor.
KK6	Halı dokuma	-	-	-	-
Kaynak Kişi Numarası	El Sanatı	Kaç yıldır yapıyor?	Kimden Öğrendi?	Mesleği mi?	Çırağı var mı?

KK7	Şayak-aba dokuma	55	Aileden	Evet	Yok
KK8	Şayak-aba dokuma	60	Aileden	Evet	Yok
KK9	Şayak-aba dokuma	-	-	-	-
KK10	Şayak-aba dokuma	-	-	-	-
KK11	Şayak-aba dokuma	-	-	-	-
KK12	Zili-sili dokuma	50	Aileden	Ev hanımı	Yok
KK13	Zili-sili dokuma	36	Aileden	Ev hanımı	Yok
KK14	Zili-sili dokuma	45	Aileden	Ev hanımı	Yok
KK15	Keçecilik	50	Ustadan	Evet	Var ama yapmıyor.
KK16	Keçecilik	50	Ustadan	Evet	Var ama yapmıyor.
KK17	Keçecilik	60	Ustadan	Evet	Var ama yapmıyor.
KK18	Keçecilik	57	Ustadan	Evet	Var ama yapmıyor.
KK19	Keçecilik	50	Ustadan	Evet	Var ama yapmıyor.
KK20	İğne Oyası	50	Aileden	Ev hanımı	Evet
KK21	İğne Oyası	55	Aileden	Ev hanımı	Evet

El sanatları ile ilgili görüşme yapılan kaynak kişilerden 2 kişi halı dokumakta, 2 kişi şayak-aba dokumakta, 3 kişi zili-sili dokumakta, 5 kişi keçecilik ve 2 kişi de iğne oyası yapmaktadır. El sanatı ustaları 30-60 yıl arası bu sanatı yapmaktadırlar. 9 kişi sanatı aileden öğrenmiş olup bu kişiler dokumacıdır. 5 keçe sanatçısı da mesleği ustalarından öğrenmişlerdir. Geleneksel el sanatı taşıyıcısı olan bu kişilerin Gönen iğne oyası yapanlar hariç sanatlarında usta-çırak ilişkisinin bittiği tespit edilmiştir.

Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından El Sanatlarına İlişkin Bulgular

Balıkesir somut olmayan kültürel miras unsurları on iki adettir: Çepni ve Tahtacılar Kamberlik geleneği, Barana geleneği, Yağcıbedir halıları, köy hayırları, keçe yapımı, zili/sili, Gönen iğne oyası, deve oyunu, tülü kabak, ulusal envantere kayıtlı olup şayak-aba dokuma, Sarıbeyler seferberlik çöreği, Pamukçu Beldesi erkek oyunları il envanterinde kayıtlıdır. Bu unsurlardan el sanatları geleneği içinde yer alanlar Yağcıbedir halıları, keçe yapımı, zili/sili, Gönen iğne oyası ve şayak-aba dokumadır (balikesir.ktb.gov.tr).

Yağcıbedir Halıları

Yağcıbedir Yörüklerinin yaşadığı Balıkesir'in ilçe ve köyleri ile İzmir İlçesi Bergama'da dokunan halılara Yağcıbedir Halıları adı verilmektedir (Deniz, 1999:111). Balıkesir'de dokunan Yağcıbedir halılarının en önemli özelliği yapımında kullanılan yün iplerin kök boylarla boyanmaları ve Yörük kültürünü yansıtan motiflerin dokumalarda kullanılmasıdır. Günümüzde halı dokumacılığı daha çok Yağcıbedir Yörük köylerinin olduğu Bigadiç-Kayalıdere Köyü, Sındırgı-Merkez ve Eğridere, Eşmedere, Çakıllı, Karakaya, Alakır, Büyükdağdere, Küçükdağdere Köylerinde yapılmaktadır (KK1-KK6). Kaynak kişiler bu el

sanatını aile bireylerden öğrenmiş olup halıların geçmişi ile ilgili bilgilerinin olmadığını ifade etmektedirler (KK2-KK3-KK4).

Yün ipler hayvancılığın azalması sonucu bazı köylerde hazır olarak Sındırgı'dan alınmaktadır. İplerin boyama işi zor ve zahmetli olduğundan ihtiyaca göre yapılmaktadır (KK3).

Fotoğraf 1: İplerin boyanması

Fotoğraf 2: Kırmızı ve koyu kırmızıya boyanmış ipler

Halılarda kullanılan renkler al, narıncı, ak ve gök şeklindedir. Lacivert renk zeminde ve bordürlerde, kırmızı renk bordürlerde, köşe ve göbek motiflerinde beyaz renk ise bordürlerde ve mihrap çizgilerinde kullanılmaktadır. Yağcıbedir halısının zemininde yer alan gök (mavi-lacivert) renk için labada kökü, al (koyu kırmızı) renk için yapışkan otu kökü ve sarıkız otu, narıncı (kahverengi) renk için ceviz kabuğu, kara(siyah) renk için nar kabuğu, meşe palamudu kabuğu, demir pası kullanılan başlıca kök boyalardır (KK2-KK3). Kaya tuzu, şap ve murt otu boya sabitleyici olarak kullanılmaktadır. Ayrıca sentetik boyalar da kök boyalarla birlikte kullanılmaktadır. İplerden çile yapılarak renk alana kadar kaynayan boyalı suda bekletilmekte ve sonra soğuk suda yıkanarak kurumaya bırakılmaktadır (KK2-KK3).

Fotoğraf 3: Halı dokuma tezgâhı

Fotoğraf 4: Yağcıbedir Halısı

Halılarda zeminin kompozisyonunda mihrap kompozisyonu kullanılır. Halılarda tek mihrap veya çift mihrap kullanılmaktadır. Halının dışından içine doğru kıyı suyu, geniş su, mihrap şeklinde bölümlere ayrılmış ve bu bölümlere motifler yerleştirilmiştir (KK6). Renkli yün iplerden istar tipi tezgahlarda dokunan halılarda “yörük düğümü” ya da “Türk düğümü” tarzında dokuma görülmektedir (Ünsal, 1991:187). Dokuma kirkit ile sıkıştırılmakta, makas ve bıçak ile kesilmektedir (KK2-KK3). Halılarda kullanılan başlıca motifler heybesulu, köpek dişi, kartal, yıldız, güneş, kocabaş, hayat ağacı, kiraz, tutaç,

saat kapağı, lâle, yıldız, deve boynu, küçük su, tırnak, yıldızlı su, dilimli elma, işli elma, elmalı su, elma, kedi cırmığı, sarı su, cıngıl ve taraktır (Özhekim, 1999:29) (KK2-KK3).

Yağcıbedir halıların ömrü 150-200 yıl olup bu halılar kullanıldıkça değer kazanmaktadır. Halılarda boyutlar ortalama 120 x 200 cm., taban halılarında 200 x 300 cm., çeyreklerde 90 x 150 cm., namazlıklarda ise 60 x 110 cm. şeklindedir (KK5).

Yağcıbedir halısı, sadece dokunduğu evin ihtiyacını karşılamamakta, satış veya takas yolu ile bir gelir kaynağı olmaktadır. Evlenen kişilerin maddi olanağına göre beş ile on adet arasında çeyiz olarak verilmesi geleneği hala vardır. Bir başka kullanımı ise yine bir gelenek halini alan cenaze törenlerinde de tabutun üstüne serilmesidir (KK1-KK6).

Günümüzde renk ve desenlerde farklı taleplerin olması halılarda yozlaşmaya sebep olmaktadır Sındırgı Belediyesi tarafından 1997 yılında “Coğrafi İşaret” alınarak tescil edilmesi halıların hem üretim aşamasında hem de pazarlama aşamasında teknik özelliklerine uygunluğu bakımında denetlenmesi sağlanmıştır (ci.turkpatent.gov.tr).

Keçe Yapımı

Keçe, hammaddesi olan yünün sıcak su ve sabun ile ıslatılarak sıkıştırılması ile oluşturulan bir kumaştır. Türklerde göçebe yaşam ile ortaya çıkan geçmişi uzun olan bu el sanatı azalarak da olsa günümüze kadar gelmiştir. Sanayi ve teknolojinin gelişmesi bu el sanatını bitirme noktasına getirmiştir (KK15-KK19).

Fotoğraf 5: Keçe Dükkânı

Fotoğraf 6: Keçe ayakkabı yapımı

Yünün ile yapılan keçelerin yapım aşamalarında yay-tokmak ile birbirinden ayrışması sağlanmakta, hasır üzerine saçkı ile atılmakta, ip ile sarılmakta, sıcak su ve sabun ile şekil verilmekte ve kollar ve ayaklar yardımıyla keçenin oluşumu sağlanmaktadır. Günümüzde yünü kabartmak için hallaç makinesi ve sıkıştırma için yapılan vücut gücü yerine de tepme makinesi kullanılmaktadır(KK15-KK19).

Birçok defa işleme tabii tutulan keçe, sulu şekil aldığından bir gün kurumaya bırakılıp tekrar düzeltilerek şekil verilerek oluşturulmakta ve tokaç ile düzgün bir şekil alması sağlanmaktadır. Kurumaya bırakılarak kullanıma hazır hale gelmektedir. Günümüzde çobanların kullanımı için olan ve geçmişte çok üretilen kepenek oldukça az yapılmakta olup daha çok yaygı keçesi ve sanayi keçesi yapılmaktadır. Ayakkabı, çanta, pantolon gibi farklı ürünleri de yapan bir keçeci mevcuttur (KK17).

Zili-Sili:

Düz kirkitli dokuma türü olan zili-sili dokumaya Balıkesir'in hemen hemen tüm dağ köylerinde sık rastlanırken günümüzde yapımı oldukça azalmıştır. Yörede Kepsut İlçesi'nin Dedekası Köyü zili dokumalarıyla bilinmektedir.

Fotoğraf 7: Zili dokuma

Yünün eğrilmesi, ip haline getirilmesi, kök boylarla boyanması işlemleri köyde yapılmaktadır. Kahverengi, beyaz, kırmızı, mavi renkleri kullanılmaktadır. Kullanılan motifler beyaz tabak, gök tabak, çiyen ayağı, tavuk ayağı ve yedi baladır. Motif sayısı olarak yedi tabaklı veya dokuz tabaklı olarak dokumaktadırlar. En büyük boyutlu dokuz tabaklı zili 2.25x1.55 cm. boyutlarında, seccade ise 70x135 cm. boyutunda yapılmaktadır. Dokuma köyde oldukça azalmış olup son el sanatı üreticileri köyde mevcuttur. Bu kişiler hammaddenin pahalılığının dokumaya yansması olarak talebin azaldığını ve bitme noktasına geldiğini ifade etmektedirler (KK12, KK13, KK14).

Gönen İğne Oyası:

İğne oyası, tekniği örgü olan süsleme ve süslenmek için yapılan bir örücülük türüdür (Onuk,1981). Tüm Anadolu'da yaygın olarak yapılan oya işlerinde iğne oyacılığında tanınmış bir merkez olarak Balıkesir'in Gönen İlçesi gelmektedir. Naylon, filoş, ipek veya pamuklu ip ile zürafa tekniği kullanılarak oylar yapılmaktadır.

Oyalarda birçok motif kullanılmaktadır. Bunların başlıcaları; sepette gül, katlı gül, gelin yelpazesi, gelin tacı, selvi yaprağı, kollu karanfil, kabak çiçeği, zilli maşa, portakal oya, dut oya, horoz ibiği, zülem kadeh, beşli kiraz, cilveli kiraz, tül işi, kirazlı çark, dutlu biber, hercai menekşe, sinek oyadır (Ekici, 2006:8). İğne oyları genelde süs amaçlı olarak başörtülerinin çevresine yapılmakta bunun haricinde ev eşyalarında da kullanılmaktadır (KK20-KK21).

Fotoğraf 8: Gönen iğne oyaları

Göner İlçesinde oyacılık hemen hemen her evde yapılmakta olup kadınların gelir kaynağıdır. Kadınlar, ilçede salı günleri kurulan oya pazarında oyalılarını satmaktadırlar. İlçede kurulan kadın girişimi kooperatifinde de internet üzerinde satışlar olmaktadır. Göner iğne oyası 2010 yılında Göner Belediye Başkanlığı'nın başvurusu ile "Coğrafi İşaret" olarak tescil edilmiştir (ci.turkpatent.gov.tr).

Şayak-Aba Dokuma:

Şayak-aba dokuma, yünden elde edilen ip ile çulfalık olarak adlandırılan tezgahlarda dokunan bir mekikli dokuma türüdür. Kırsal alanda erkek giyiminde pantolon, ceket veya yelek olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 9: Aba dokumada kullanılan yün

Fotoğraf 10: Yöredeki aba erkek giysileri

Dokumada kullanılan yün mayıs veya haziran aylarında kırılmakta olup elde edilen yün temizlenmekte ve çırıklarla eğrilip ip haline getirilmektedir. İpleri sağlam bir yapıya kavuşturmak amacıyla un, nişasta ve tuz su ile kazanda kaynatılma işlemi yapılmakta ve buna çeriş denilmektedir. Sonrasında kurumaya bırakılan ipler kalemlere sarılmakta ve çözüğü yapıldıktan sonra tezgâha yerleştirilmektedir. Mekikle yapılan dokuma sonucunda kaba bir kumaş elde edilmektedir. Dokuma sıkılaştırılması ve incelmeye amacıyla dink adı verilen makine ile işleme tabi tutulmaktadır. Bir saate yakın işlem sonrasında kumaş yıkanarak kurutulmakta ve dikime hazır hale gelmektedir (KK7-KK11).

Sonuç ve Tartışma

Türkiye'de 2020 yılında %93 olan il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı, 2021 yılında %93,2 olurken belde ve köylerde yaşayanların oranı %7'den iken %6,8 olmuştur(data.tuik.gov.tr). Kentlere göçün bu denli artması kırsal alandaki yaşamı ekonomik, sosyal ve kültürel alanda olumsuz etkilemektedir. Kırsal alandaki yaşam kalitesi kentlerden düşüktür. Kent ile kırsal alan arasındaki birçok boyuttaki dengesizliği gidermede ve kırsal alandaki kalkınmayı sağlamada kırsalın ana ekonomik faaliyeti olan tarım yetersiz kalmaktadır. Kırsal alanlarda fermente gıda ve içecek yapımı, arıcılık ve bal üretimi, el sanatları gibi birçok üretim ve hizmet mevcuttur. Bu da kırsal alanların kültür ve deneyimlemeye yönelik turizm faaliyetleri için uygun bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir (tkdk.gov.tr).

Birleşmiş Milletler de bu konuyla ilgili olarak 2015 tarihinde kabul ettiği "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" arasında "İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme" maddesi altında 2030 tarihinde kadar istihdam için yerel kültürleri destekleyen sürdürülebilir turizme yönelik politikaların desteklenmesini hedef olarak koymuştur (unesco.org.tr).

Sürdürülebilir turizm anlayışıyla uyumlu olan kırsal turizmde kırsal alan, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal faaliyetler birlikteliği önem taşımaktadır. Yerel yapının ve yerel kültürün desteklenmesi ve geleceğe taşınması amacıyla ortaya çıkan Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmalarında geleneksel el sanatları da kültürü yansıtan ve aktaran özelliği yanında yok olma tehlikesi taşıdığından önemli bir kültür miras unsuru olarak kabul edilmiştir. Geleneksel el sanatları genelde kırsalın ihtiyacını karşılamaya yönelik yapılmaktadır ve ekonomik olarak düşük bir getiriye sahiptir. Sanayi ve teknolojinin ilerlemesi el sanatlarına talebi azaltmış ve değerini de düşürmüştür. Günümüzde ise turizm ile el sanatları alımı önemli bir alışveriş aktivitesi olmuş ve turist harcamalarında önemli bir yer elde etmiştir (Mogindol & Bagul, 2014:3). Ayrıca el sanatları hediyelik eşya olarak ülkelerin kültürlerini tanıtmada bir araç olarak kullanılmaktadır (Hassan ve diğ., 2017:404).

Balıkesir somut olmayan kültürel miras unsurlarından “Ulusal Envanter”e kayıtlı el sanatları geleneğini yansıtanlar Yağcıbedir halıları, keçe yapımı, zili/sili, Gönen iğne oyası ve şayak-aba dokumadır. Bu el sanatlarından Yağcıbedir halıları ve Gönen iğne oyasının yapımları devam etmekte, yeni nesillere aktarılmaktadır. Satış ve pazarlama olanakları mevcuttur. Bu iki geleneksel el sanatının üretimlerinin devam etmesindeki en önemli faktörlerden biri günümüz şartlarında kullanılabilir eşyalar olarak yapılmalıdır.

Sındırgı ve Gönen İlçeleri termal suların olduğu bölgelerde yer aldığından ilçelerde birçok termal otel mevcuttur. Hemen hemen her mevsim termal sağlık turizmine katılanlar tarafından el sanatları ürünleri satın alınmaktadır. Gönen İlçesinde salı günleri iğne oyası pazarı kurulmaktadır. Kadınlar salı günü kurulan pazarda satışlarını yapmakta ve üretimlerini devam ettirmektedirler. Gönen Ulusal İğne Oyası ve Çeyiz Festivali’nde bu sanatın devamına destek olmaktadır. Sındırgı İlçesi’nde ise kadınlar tarafından üretilen halı, oya ve daha birçok el sanatı ürünleri ile yerel yiyeceklerin satıldığı Akpınar Yaşam Merkezi önemlidir. İlçede turistlere yönelik peyzaj düzenlemeleri ile yapılan yerler ile bu merkez günübirlik kültür turlarını ağırlamaktadır. Halı dokumalar ve hediyelik eşyalar bu alanlarda değerlendirilmektedir. Birçok kadın üretici için ekonomik getiri sağlanmaktadır. Uluslararası Sındırgı Yağcıbedir Halı, Kültür ve Sanat Günleri ile de halıların tanıtımı ve satışı yapılmaktadır.

Diğer el sanatı ürünleri keçe, zili/sili ve şayak-aba dokumanın yapımları bitme noktasına gelmiştir. Bu sanatlar kırsal alanın ihtiyacını gidermeye yönelik yapılmaktadır. Kırsal alanlarındaki nüfusun yaş ortalamasının yüksek olması ve talebin azalması bu sanatların bitme noktasına gelmesine neden olmuştur. Hammadde olarak kullanılan yünün küçükbaş hayvancılığın azalmasıyla maliyetinin yüksek olması talebin azalmasında da pay sahibidir. Kırsal alanlarda bu sanatla uğraşanların desteğe ihtiyacı görülmektedir.

Balıkesir kırsalı doğal alanları, tarımsal faaliyetleri, yerel mimarisi, el sanatları, geleneksel yemekleri ve toplumsal uygulamaları açısından kırsal turizm için uygun bir destinasyon durumundadır. Kırsal turizmle çevre, kültür ve tarım-hayvancılığın birlikte yürütülebilmesi mümkündür.

Turistlerin seyahat kararlarında gidecekleri yerin olumlu imaja sahip bir destinasyon olması önem taşımaktadır. Balıkesir’in “Coğrafi İşaret” almış on iki gıda ürününden ön plana çıkan zeytin-zeytinyağı, peynir ve kuzu eti kırsal alandan elde edilmektedir. Kırsal turizmle el sanatları ile kırsalda yapılan bu ürünlerin üretim aşamalarını turistler deneyimleyebileceklerdir. Kırsal alandaki yerel kültürü temsil eden el sanatları ve geleneksel yemekler olumlu imajda büyük payı bulunabilecek unsurlar olacaklardır.

Balıkesir kırsalında kırsal turizmini harekete geçirmeden önce kırsal alandaki kırsal turizme yön verecek çevre ilkeleri, sosyal ilkeler, miras ve kültürel ilkeler ve ekonomik ilkeler dikkate alınmalıdır (Nulty, 2004:16). Doğal çevrenin, sosyal yapının, kültürel mirasın korunması yönünde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Yörede altyapı ve üstyapı durumu tespit edilmelidir. Kültürel miras ve diğer değerlerin korunması için planlama yapılarak stratejilerin belirlenmesi ve bu şekilde hareket edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda yörede kırsal turizm için yapılacak planlamanın her aşamasında yerel halkın katılımı önem taşımaktadır.

Kaynakça

An, W. and Alarcón, S. (2020). How Can Rural Tourism Be Sustainable? A Systematic Review, *Sustainability*, 12(18): 2-23.

Arlı, M. (1990). *Köy El Sanatları*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.

Ayhan, Ç. K., Taşlı, T. C., Özkök, F. and Tatlı, H. (2020). Land Use Suitability Analysis of Rural Tourism Activities: Yenice, Turkey, *Tourism Management*, 76: 1-11.

Blake, J. (2000). On Defining the Cultural Heritage. *International and Comparative Law Quarterly*, 49: 61-85.

Briedenhann, J. and Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas-vibrant hope or impossible dream?, *Tourism Management*, 25: 71-79.

Çeken, H., Karadağ, L. & Dalgın, T. (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1): 1-14.

Deniz, B. (1999). "Sındırgı (Balıkesir) Yöresi Yağcıbedir Halıları", *Erdem*, Sayı: 28.: 111-124.

Deniz, B. (2010). Anadolu-Türk Halı ve Düz Dokuma Yaygılarında Bazı Motiflerin İsimlendirilmesi, *Akdeniz Sanat*, 3 (5):51-74.

Dinç, Y., Uğuz, S. Ç. ve Gökdeniz, A. (2018). *Edremit Körfezi'nde Sürdürülebilir Turizm Politikaları Çerçevesinde Eko Turizm Uygulama Alanları*, 2nd International Rural Tourism And Development Congress: 10-13.

Ekici, S. E. (2006). *Balıkesir El Sanatları*, Balıkesir: Dileksan Kağıtçılık tic. San. Ltd. Şti.

Güreşçi, E. (2009). Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Bahar, Sayı 22:51-67.

Hassan, H., Tan, S. K., Rahman, M. S., & Sade, A. B. (2017). Preservation of Malaysian handicraft to support tourism development, *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 32(3): 402-417.

Jarábková, J. and Hamada, M. (2012). Creativity and Rural Tourism, *Creative and Knowledge Society; Bratislava*, Vol. 2, Iss. 2:5-15.

Kiper, T. (2006). *Safranbolu Yörükköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Kostić, M. and Jovanović-Tončev, M. (2014). Importance of Sustainable Tourism, Sinteza, *E-Business in Tourism and Hospitality Industry*: 722-725.

Mogindol, S. H., & Bagul, A. H. B. B. P. (2016). Tourists' perceptions about an appealing handicraft. *Tourism, Leisure and Global Change*, 1(1): 10-24.

Nulty, P. M. (2004). Keynote Presentation: Establishing the Principles for Sustainable Rural Tourism, Rural Tourism in Europe: Experiences, Development and Perspectives, *WTO*: 13-18.

Oğuz, M. Ö. (2007). UNESCO, Kültür ve Türkiye, *Millî Folklor*, Yıl 19, Sayı 73:5-11.

Oğuz, M. Ö. (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras, *Millî Folklor*, Yıl 25, Sayı 100:5-13.

Onuk, T. (1981). *Needleworks, İğne Oyaları*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özhekim, A. D. (1999). Yakın Tarihli Yağcıbedir Halılarının Teknik Özellikleri, *Erdem*, C: 10, 28: 27-34.

Öztürk, İ. (2010). Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler), *Sanat Dergisi*, 0 (7):67-75.

Rosalina, P. D., Dupre, K. and Wang, Y. (2021). Rural tourism: A Systematic Literature Review on Definitions and Challenges, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Volume 47, June: 134-149.

Shenjing H. and Yongsheng, Z. (2022). Reconceptualising The Rural Through Planetary Thinking: A Field Experiment of Sustainable Approaches to Rural Revitalisation in China, *Journal of Rural Studies*, Volume 96, December: 42-52.

Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 10, Mart -Haziran: 67-75.

Soykan, F. (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Eylül-Aralık: 21-33.

Susan, F. (2016). *Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü ve Balıkesir Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi.

Şen, H., Kaya, A ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif, *Ekonomik Yaklaşım*, 29(107): 1-47.

Triarchi Ei. and Karamanis K.(2017). The Evolution of Alternative Forms of Tourism: A Theoretical Background, *Business & Entrepreneurship Journal*, Vol. 6, no. 1: 39-59.

Ünsal, M. (1991). Türk Kültürü İçerisinde Sındırgı Yağcıbedir Halıları, *YYÜZF Dergisi*,1/2: 178-194.

İnternet Kaynakları:

İdarecinin Sesi (2021). Ocak-Şubat, 89-107,

<http://www.tid.web.tr/kurumlar/tid.web.tr/isd/205/balikesirozeldosya.pdf> [Erişim Tarihi: 01.11.2022]

<http://www.balikesir.gov.tr/sehrimiz> [Erişim Tarihi:01.11.2022]

<https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> [Erişim Tarihi:30.10.2022]

<https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-131336/somut-olmayan-kulturel-miras-unsur-listesi.html> [Erişim Tarihi : 04.11.2022]

Türk İstatistik Kurumu (2021). Kültür Ekonomisi ve Kültürel İstihdam İstatistikleri, 2020,

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kultur-Ekonomisi-ve-Kulturel-Istihdam-Istatistikleri-2020-37206> [Erişim Tarihi:30.10.2022]

2. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu (2012). Sonuç bildirgesi, 20-22 Eylül, Aksaray. [Çevrim-içi: <http://www.kirsalturizm.gen.tr/sonuc-bildirgesi/Detay/29092011145538>] [Erişim Tarihi: 20.05.2016]

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/balikesir/gezilecekyer/kuscenneti-milli-parki> [Erişim Tarihi: 10.11.2022]

<https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/detay/38017> [Erişim Tarihi:01.11.2022]

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=45500> [Erişim Tarihi: 01.11.2022]

<https://www.tdkk.gov.tr/Content/File/UKKS-3Belgesi.pdf> [Erişim Tarihi:10.10.2022]

<https://www.unesco.org.tr/Pages/108/219/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir-Kalk%C4%B1nma-2030-Hedefleri-%C4%B0htisas-Komitesi> [Erişim Tarihi:11.10.2022]

